Kvalifikuotas elektroninis parašas
MARIJA DRĖMAITĖ
2026-06-30 15:43:38 GMT+3
Paskirtis: Parašas
Powered by Dokobit

Valstybinei kultūros paveldo komisijai (VKPK)

Kultūros paveldo departamentui prie Lietuvos kultūros ministerijos (KPD)

Lietuvos architektų sąjungai (LAS)

Nacionaliniam architektūros institutui (NAI)

Rekomendacijos

2026 m. birželio 29 d.

Vilnius

I. PREAMBULĖ

Šios rekomendacijos yra parengtos įgyvendinant Lietuvos mokslo tarybos (LMTLT) mokslinių tyrimų programos „Visuomenės atsparumo stiprinimas ir krizių valdymas šiuolaikinių geopolitinių įvykių kontekste“ finansuojamą projektą “Migracija, paveldas ir atsparumas: Lietuvos architektai ir architektūra krizių laikotarpiu 1939–1959 m.” (sutarties nr. S-VIS-23-3). Projektą įgyvendino Vilniaus universitetas, Istorijos fakultetas, projekto vadovė ir pagrindinė vykdytoja prof. dr. Marija Drėmaitė.

Projekto tikslas: Istorinis Lietuvos architektūros ir architektų tyrimas skirtas nustatyti kaip ir kokiomis formomis profesionalų (architektų) grupės geopolitinių iššūkių laikotarpiu (1939–1959 m.) išlaikė santykį su savo architektūriniu paveldu (tiek materialiu, tiek ir nematerialiu) skirtingais prievartinės migracijos etapais ir skirtingose aplinkose (II pasaulinio karo laikotarpiu Lietuvoje 1939–1944 m.), emigracijoje į Vakarus (1945–1949 DP stovyklose Vokietijoje ir 1949–1959 JAV) ir vidinės migracijos Lietuvoje, santykyje su imigravusių vadovaujančių architektų veikla (1945–1959 m. Vilniuje).

Chronologinės ribos: Tyrimo chronologinės ribos apima Antrojo pasaulinio karo pradžią 1939 m. rugsėjį, o baigiasi naujos geopolitinės realybės nusistovėjimu 1959 m.

Tyrimo objektas: Architektų grupės ir jų puoselėjamos kolektyvinės tapatybės bei architektūros ir paveldo idėjos kaip atsakas į geopolitines krizes.

Tyrimo teorinė prieiga: Šiame tyrime architektai nagrinėjami kaip profesinė grupė, ypač jautri geopolitiniams pokyčiams, nes techniniai specialistai yra reikalingi besikeičiant skirtingiems politiniams režimams. Tyrimu siekta nustatyti, kaip Lietuvos architektų profesinė bendruomenė, susiformavusi 1918–1939 m., reagavo į 1939–1959 m. geopolitines krizes ir kaip kolektyvinė profesinė tapatybė formavo santykį su architektūros paveldu bei skirtingas prisitaikymo strategijas karo, prievartinės migracijos ir sovietinės okupacijos sąlygomis.

Tyrimas grindžiamas ekspertinės kultūros (Kohlrausch, Steffen, Wiederkehr, 2010) sąvoka ir teorija. Specialistų / ekspertų įtaką ir santykį su politikais modernybėje yra akcentavęs ne vienas istorikas. Priešingai paplitusiai nuomonei, kad visas miestų planavimas ir architektūra autoritariniuose ir totalitariniuose režimuose buvo politikų reguliuojama iš viršaus, ekspertinės kultūros tyrimai atskleidė įvairialypius ir komplikuotus sprendimų priėmimo būdus bei specialistų įtaką. Šis procesas buvo glaudžiai susijęs su valstybės vaidmens didėjimu apimant vis daugiau gyvenimo sričių, o tai kūrė vis daugiau veiklos sričių specialiai parengtiems ekspertams ir sukūrė visiškai naujas žinių ir kompetencijos sritis. Techninių specialistų, kokiais buvo laikomi architektai ir urbanistai XX amžiaus viduryje, vaidmuo ir įtaka tiek prieškarinės, tiek pokarinės modernizacijos procesuose, yra ypatingai reikšmingas. Tad ir architektai šiame kontekste nėra pavieniai menininkai, bet pirmiausia – racionalaus planavimo ekspertai, valstybės biurokratai ir visuomenės veikėjai. Dvidešimtajame amžiuje jie labai aiškiai patenka tarp universaliųjų profesijos (technokratinių) vertybių ir politiškai (ar kultūriškai) apibrėžtų valstybės arba nacijos reikalavimų.

Kadangi tiriamojo laikotarpio Lietuvos architektų bendruomenę itin paveikė prievartinė migracija, tyrime taip pat remtasi atminties ir migracijos teorijomis. Maurice Halbwachso kolektyvinės atminties teorija (1950) leidžia profesinę bendruomenę analizuoti kaip socialinę grupę, kurioje formuojasi ir perduodama kolektyvinė atmintis. Jan Assmanno kultūrinės atminties teorija (1992) padeda paaiškinti, kaip profesinės žinios, tradicijos ir tapatybė išsaugomos bei perduodamos per institucijas, tekstus ir simbolines praktikas. György Péteri simbolinių geografijų teorija (2010) leidžia analizuoti, kaip migracija keitė architektų santykį su erdve, laiku ir kultūrine tapatybe. Šios teorinės prieigos kartu rodo, kad migracija yra ne tik žmonių judėjimas, bet ir atminties transformacijos bei kultūrinio atsparumo procesas.

II. TYRIMO PROBLEMA

Tarpukario laikotarpyje (1918–1940 m.) Lietuvoje pavyko sukurti stiprią architektūros mokyklą, kurios įtaka buvo juntama ir XX amžiaus antroje pusėje – tiek sovietų Lietuvoje, tiek lietuvių išeivijoje. Šių architektų gyvenimas pasižymėjo didele migracija, kurią lėmė ne tik profesiniai interesai (architektai visada buvo įpratę keliauti į užsienį studijų, įkvėpimo ar profesinio atsinaujinimo tikslais), bet, kur kas dažniau, politinės aplinkybės. Iki šiol mažai yra tirta kur visa ši sėkmingai veikusi „tarpukario modernizmo mokykla“ išsisklaidė, kur dingo architektai, ar išliko mokyklos tęstinumas išeivijoje ir sovietų Lietuvoje. Šiame tyrime taikytas kolektyvinės biografijos metodas leido atskleisti didžiulius lūžius, lemiamus Europos istorijai XX amžiaus pirmoje pusėje, įskaitant pilietybės keitimą, tremtį, priverstinę migraciją ir genocidą. Šiame tyrime Lietuvos (Kauno) architektų bendruomenė buvo nagrinėjama kaip grupė sekant jos išsisklaidymo/migracijos trajektorijas bei prisitaikymą naujose geografinėse vietose ar naujomis politinėmis sąlygomis. Remiantis archyviniais ir publikuotais šaltiniais (dokumentais, laiškais, atsiminimais ir spauda), pagrindinis dėmesys skirtas Lietuvos nacionalinės architektūros mokyklos formavimuisi XX amžiaus 2–3 dešimtmečiuose, jos skilimui, naikinimui ir išsisklaidymui 1941–1944 m., ir atskirų architektų ar jų grupių išlikimo strategijoms pokario metais sovietinėje Lietuvoje ir emigracijoje užsienyje.

Šis tyrimas gilinosi į:

• Architektūros stilių, vertybių ir praktikų tęstinumą ar transformaciją radikaliai skirtingose geopolitinėse aplinkose (karo meto Lietuvoje, perkeltųjų asmenų stovyklose Vokietijoje, pokario diasporoje JAV ir sovietų okupuotoje Lietuvoje).

• Mechanizmus, kuriais paveldas – ypač nematerialūs aspektai, tokie kaip profesinė tapatybė, atmintis ir simbolinės reikšmės – buvo išsaugotas ar perkurtas tremtyje ir okupacijos metu.

• Kaip paveldas veikė kaip atsparumo įrankis profesionalų bendruomenei, susidūrusiai su išstūmimu, ideologiniu slopinimu ir kultūriniu susiskaidymu.

Istoriografijos ir tyrimų apžvalga

Iki šiol gana gerai ištyrinėtoje XX a. Lietuvos architektūros istorijoje žiojėja gana gili spraga – 1939–1959 m. laikotarpis, kuris sutampa su didžiausia XX a. geopolitine krize – karo ir pokario periodu. Tyrimo problematiką aktualizuoja asimetrinis architektų grupių ir galios grupių atsakas

(emigracija, migracija, ištrėmimas, sunaikinimas, prisitaikymas, pasipriešinimas) į karo sukeltus iššūkius ir to atsako fizinis pavidalas (projektai ir pastatyti objektai) bei nematerialus paveldas (elgsenos, idėjos, rašytinis ir sakytinis palikimas). Toks giluminis atsako tyrimas skatina pasitelkti naujas, Lietuvos architektūros istorijoje ir paveldo tyrimuose dar netaikytas architektūros antropologijos (Buchli 2013) ir kolektyvinės profesinės grupės/grupių analizės (Kohlrausch 2019) teorines prieigas. Taikant simbolinių geografijų teoriją, kurią išplėtojo György Péteri (2010) nagrinėjama, „kaip žmogiškieji agentai, ypač istoriniame ir kultūriniame kontekste, apibrėžia save erdvėje ir laike, nubrėždami socialinių erdvių ribas, kuriose jie yra ir susiedami save bei savo erdves su kitais“. Šių socialinių ir istorinių procesų svarbą pabrėžia jų intymus ryšys su tapatybių formavimu. Paveldo ir migracijos tyrimų prieiga (Drėmaitė 2020, 2022) padeda išanalizuoti architektūros paveldo vaidmenį kultūrinės tapatybės atsparumui.

Minimo laikotarpio (1939–1959 m.) architektų bei architektūros tyrimas Lietuvoje iki šiol nesulaukė išsamesnių akademinių tyrimų, nors susidomėjimas šia tema auga. Gausėja tyrimų, skirtų atskirų architektų biografijoms (daugiausia tarpukario laikotarpio specialistų), tačiau beveik netiriamas II Pasaulinio karo laikotarpio ir pokario Lietuvos architektūros profesionalų kaitos atvejis. Esama prof. Algimanto Mačiulio knyga „Lietuvos architektai“ (Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, pirmas leidimas 2002 m., antras netaisytas – 2016 m.) jau seniai netenkina esamo biografinių žinių poreikio. Verta paminėti Vaido Petrulio sudarytą monografiją apie architekto Jono Muloko palikimą ir straipsnius bei dokumentavimo projektus, susijusius su lietuviškos architektūros palikimo išeivijoje JAV (Čikagoje). Menkai ir fragmentiškai tyrinėta yra Lietuvos architektūrinė situacija karo metais 1939–1944 m., nors archyvinės medžiagos yra išlikę nemažai. Vykdytas Pauliaus Tautvydo Laurinaičio tyrimas apie urbanistinį planavimą Antrojo Pasaulinio karo metais dar nėra išsamiai publikuotas. Minimas laikotarpis kur kas geriau ištirtas dailėtyros lauke (Giedrės Jankevičiūtės sudarytas mokslo straipsnių rinkinys *Art and Artistic Life during the Two World Wars*, 2012; Giedrės Jankevičiūtės ir Nerijaus Šepečio katalogas apie meninę kūrybą Kauno gete (2025)). Šiame kontekste verta išskirti ir Dalios Ramonienės straipsnį apie Lietuvos architektus DP stovyklose Vokietijoje (2017). Tačiau akademinio išsamaus tyrimo nesulaukė ir architektų veikla išeivijoje po DP stovyklų likvidavimo 1949 m. (įsitvirtinimas profesinėje veikloje, nacionalinio paveldo ir tapatybės puoselėjimas). Pokario dešimtmetis Lietuvos SSR architektūroje yra tyrinėtas (Drėmaitė, Petrulis, Tutlytė 2012; Drėmaitė 2017), tačiau trūksta dėmesio veikusiems architektams ir paveldo klausimams.

III. SVARBIAUSI TYRIMO REZULTATAI

Projektas buvo įgyvendintas 2023–2026 m. Jo metu pasiekti tokie rezultatai:

Publikacijos:

1. Monografija „Migruojantys modernistai: Lietuvos architektai geopolitinių krizių laikotarpiu, 1930–1959 m.“ (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2026/2027)
2. Drėmaitė, Marija. „Baltic architectural education in times of crisis: Faculty of Architecture at the Baltic University in Germany, 1946–1949“, in: *Architecture and urban planning*. Warsaw : Sciendo. ISSN 1691-4333. eISSN 2255-8764. 2024, vol. 20, iss. 1, p. 65-79. DOI: 10.2478/aup-2024-0006
3. Drėmaitė, Marija. „Designing the National Future in Exile: Lithuanian Architects in post-war Germany (1945–1949)“, in: *Architects in Exile. Stories of new spatial experiences*, Milan: Franco Angeli Press (spauda 2026)
4. Drėmaitė, Marija. „State Design Institute as a Tool for Centralization of Architectural Practice in Soviet-Occupied Lithuania“, žurnalo *Architektura & Urbanizmus* (2026–2027) specialus numeris: https://architektura-urbanizmus.sk/current-calls/state-design-organizations-in-europe-after-world-war-ii/

Mokymai paveldosaugininkams ir architektams:

1. Drėmaitė, Marija. „Migruojantys modernistai: Tarpukario Lietuvos architektų keliai ir įtakos“. Pranešimas Kultūros paveldo departamento organizuotame seminare Europos paveldo dienų organizatoriams „Kultūros paveldas: ryšiai, įtakos, keliai“, Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Vilnius, 2024 03 26.
2. Drėmaitė, Marija. „Lietuvos architektai, architektūra ir paveldas geopolitinių krizių laikotarpiu 1939-1959 m.“. Pranešimas Lietuvos architektų sąjungos Kauno skyriaus organizuotuose architektų kvalifikacijos kėlimo kursuose (trukmė 3 val.), Kaunas, 2025 11 13.
3. Drėmaitė, Marija. „Migruojantis paveldas: Lietuvos architektai ir paveldas geopolitinių krizių laikotarpiu 1939-1959 m.“. Pranešimas Vilniaus universiteto ir Kultūros paveldo ekspertų asociacijos (KPEA) organizuotuose paveldosaugininkų mokymuose (trukmė 4 val.). Vilnius, 2026 05 20.

IV. TYRIMO IŠVADOS

1. Naujasis Lietuvos, kaip postimperinės Europos tautinės valstybės, vaidmuo ir siekis ugdyti nacionalinį techninį elitą bei tapti labiau „vakarietiška“ valstybe buvo pagrindiniai motyvai steigiant nacionalinę architektūros mokyklą (Lietuvos universitetą), kuriant valstybinių stipendijų sistemą ir užtikrinant architektams bei inžinieriams darbo vietas valstybės institucijose. Architektai, kaip ir kiti technikos specialistai, buvo glaudžiai priklausomi nuo valstybės. 1918–1940 m. daugiau kaip pusė Lietuvos architektų ir statybos inžinierių dirbo valstybės tarnyboje arba nuo valstybės priklausomose institucijose. Šiuo požiūriu nacionalinė specialistų rengimo programa buvo gana sėkminga – ji sudarė sąlygas 1918–1940 m. parengti apie 400 diplomuotų architektų ir statybos inžinierių bei užtikrinti jų profesinį įsidarbinimą. Dėmesį sutelkę į pokarinį Lietuvos atkūrimą, architektai daugiausia rūpinosi nacionalinio tapatumo raiška moderniojoje architektūroje. Tarpukariu sukurta Lietuvos architektūros mokykla buvo vienas svarbiausių nacionalinės valstybės modernizacijos projektų. Architektų rengimas, jų integracija į valstybės institucijas ir profesinės bendruomenės formavimas sudarė prielaidas susiformuoti stipriam nacionaliniam techniniam elitui, kuris tapo reikšminga valstybės kultūrinės ir administracinės sistemos dalimi.

2. Architektų profesijos transformacija vyko lygiagrečiai su Lietuvos tautinės valstybės kūrimusi. Tarpukariu Lietuvos architektai įgijo ne tik moderniems specialistams būdingų techninių kompetencijų, bet ir tapo aktyvia tautos kultūrinio elito dalimi. Todėl antroji sovietinė okupacija 1944 m. tapo reikšmingu politiniu lūžiu: daugelis architektų buvo priversti pasitraukti iš Lietuvos, nes sovietinis režimas kryptingai persekiojo kultūrinį elitą. Lietuvos architektų ir statybos inžinierių profesinę veiklą perkeltųjų asmenų stovyklose pokario Vokietijoje (1946–1949 m.) pirmiausia lėmė profesinio darbo galimybių stoka ir siekis išlaikyti profesinius įgūdžius, tęsti profesinę veiklą bei išsaugoti nacionalinę bendruomenę tremtyje. Antrojo pasaulinio karo ir okupacijų laikotarpiu architektų bendruomenė patyrė radikalią prievartinę migraciją, tačiau profesinė tapatybė ir architektūros idėjos buvo išsaugotos tiek išeivijoje, tiek sovietų Lietuvoje. Tai rodo, kad profesinė kultūra gali veikti kaip kultūrinio atsparumo forma geopolitinių krizių metu.

3. Kadangi naujoji tarpukario Lietuvos architektų karta buvo ugdyta kitokioje profesinėje kultūroje, prisitaikyti prie stalininės architektūros ideologinės kontrolės jiems dažnai buvo sudėtinga. Nors pirmajame pokario dešimtmetyje buvo imtasi ryžtingų priemonių Lietuvos architektūrai sovietizuoti, Vilniaus ir Kauno aukštosiose mokyklose bei kitose institucijose likę dirbti tarpukario architektai užtikrino vietinės profesinės tradicijos ir žinių tęstinumą. Tai lėmė, kad iki 1959 m. visiškai pasikeitė nacionalinių architektų korpusas – susiformavo nauja specialistų karta, išlaikiusi stiprų profesinį ir nacionalinį tapatumą. Nepaisant sovietinės architektūros centralizavimo ir ideologinės kontrolės, tarpukario architektų perduotos profesinės žinios užtikrino vietinės architektūros mokyklos tęstinumą. Tai patvirtina nematerialaus profesinio paveldo reikšmę kultūros tęstinumui.

4. Aktyvi architektų ir inžinierių veikla perkeltųjų asmenų (DP) stovyklose lėmė gausios ir gerai organizuotos lietuvių diasporos susiformavimą Vakaruose, pirmiausia Jungtinėse Amerikos Valstijose. Dauguma tarpukario Lietuvos modernistų sėkmingai integravosi į profesinį gyvenimą užsienio šalyse. Tačiau lietuvių bendruomenėms jie projektavo pastatus, kuriuose vyravo tautinio romantizmo bruožai, o tai galima paaiškinti tuo metu vyravusiomis kolektyvinės nostalgijos nuotaikomis. Lietuvių architektų veikla perkeltųjų asmenų stovyklose ir vėliau Vakarų šalyse prisidėjo prie lietuviškos architektūros tradicijos tęstinumo už Lietuvos ribų. Išeivijos architektų kūryba ir profesinis palikimas yra neatsiejama Lietuvos kultūros paveldo dalis.

5. Šis tyrimas parodė, kad kultūros paveldą sudaro ne vien pastatai ar archyvai, bet ir profesinės žinios, institucijų tradicijos bei specialistų bendruomenės. Lietuvos architektų patirtis 1939–1959 m. atskleidžia, kad būtent šis nematerialus profesinis paveldas tapo vienu svarbiausių kultūrinio atsparumo veiksnių geopolitinių krizių laikotarpiu. Todėl jo identifikavimas, dokumentavimas ir integravimas į paveldosaugos politiką yra ne tik istorinės atminties, bet ir valstybės atsparumo stiprinimo klausimas.

V. PAVELDO APSKAITOS IR TYRIMŲ PROBLEMOS ŠIANDIEN

XX a. Lietuvos architektų duomenų bazė

Šiuo metu nėra sukurtos skaitmeninės, nuolat pildomos ir palaikomos Lietuvos architektų duomenų bazės. Pavieniai moksliniai tyrimai yra išsklaidyti ir nėra sisteminami atnaujinant ar tikslinant architektų biografinius duomenis. Archyviniai šaltiniai yra išsklaidyti: Lietuvos architektų sąjungos fondas (f. 87) esantis Lietuvos literatūros ir meno archyve yra fragmentiškas, nepilnas, turi nemažai spragų; Lietuvos architektų sąjunga biografinio savo narių duomenų archyvo nekaupia; Vilniaus regioniniame apskrities archyve esantis buvusio Architektūros muziejaus fondas (F. 1171) sistemingo architektų asmens byloms ar biografiniams duomenims suformuoto aprašo neturi. Kitose atminties institucijose architektų biografiniai duomenys taip pat nėra sisteminami. Šie trūkumai tiesiogiai atsispindi Lietuvos kultūros paveldo apskaitos dokumentacijoje, o moksliniais tyrimais grįstas biografinių duomenų ir darbų registras/sąvadas suteiktų fundamentalų pagrindą nacionalinio paveldo duomenų patikimumui.

Išeivijos architektų biografinių duomenų būklė

1944–1945 m. Lietuvą paliko virš 300 architektų, statybų inžinierių ir inžinierių, išeivijoje sukūrusių glaudžiai veikusią profesinę bendruomenę – Pasaulio lietuvių inžinierių ir architektų sąjungą (PLIAS) ir Amerikos lietuvių inžinierių ir architektų sąjungą (ALIAS). Šios bendruomenės palikimas vis dar yra mažai pažįstamas Lietuvoje, nors susidomėjimas juo auga. Verta paminėti doc. dr. Vaido Petrulio sudarytą monografiją apie architekto Jono Muloko palikimą ir straipsnius bei dokumentavimo projektus, susijusius su lietuviškos architektūros palikimo išeivijoje JAV (Čikagoje). Taip pat šis mokslininkas vadovauja moksliniam tyrimų projektui, finansuojamam Lietuvos mokslo tarybos. Vis dėlto, duomenys apie diasporos architektus dar nėra integruoti į Lietuvos paveldosaugos sistemą. Atkreiptinas dėmesys, kad LR Kultūros ministerija yra patvirtinusi Lietuvos diasporos politikos strategines gaires "Globali Lietuva" 2022–2030 m. Taip pat yra numatytos įvairios priemonės kultūros paveldo užsienyje identifikavimui, apsaugai, įvairios priemonės ir programos. Savo ruožtu Valstybinė paveldosaugos komisija įgyvendina ilgalaikę programą "U-Paveldas. Lietuvai reikšmingas kultūros paveldas, esantis užsienyje" ir yra sukūrusi duomenų bazę "U-paveldas". Vis dėlto, išsamūs duomenys apie Lietuvą karo pabaigoje palikusius architektus ir išeivijoje išugdytą lietuvių architektų kartą vis dar nėra susisteminti.

VI. REKOMENDACIJOS

Remiantis atliktu tyrimu ir vadovaujantis Lietuvos diasporos politikos strateginių gairių "Globali Lietuva" 2022–2030 m. poskyryje 8.5. Istorinės atminties veiklos užsienyje puoselėjimas ir plėtra išdėstytais tikslais,

REKOMENDUOJAMA:

1. Sukurti nacionalinę XX a. Lietuvos architektų duomenų bazę

Inicijuoti nuolat pildomą nacionalinę Lietuvos architektų biografinių ir profesinių duomenų bazę, integruojančią archyvinius, bibliografinius ir paveldosauginius duomenis. Duomenų bazę galėtų administruoti Nacionalinis architektūros institutas bendradarbiaudamas su LAS, Lietuvos architektų rūmais, mokslo institucijomis ir atminties institucijomis.

2. Integruoti diasporos architektų paveldą į Lietuvos paveldo apskaitą

Sistemingai identifikuoti ir dokumentuoti po 1944 m. emigravusių architektų biografinius duomenis ir profesinį palikimą, įtraukiant jį į nacionalines paveldo informacines sistemas ir programą „U-paveldas".

3. Skaitmeninti architektų asmeninius archyvus

Numatyti ilgalaikę architektų asmeninių (šeimos, palikuonių) archyvų identifikavimo ir skaitmeninimo programą, apimančią tiek Lietuvoje, tiek užsienyje esančius rinkinius.

4. Kaupti architektų publikacijų paveldą

Bendradarbiaujant su LNB, ePaveldu, e-kultūra ir LIMIS sudaryti nacionalinį XX a. Lietuvos architektų publikacijų registrą.

5. Naudoti mokslinius tyrimus paveldosaugos sprendimuose

Rekomenduoti Kultūros paveldo departamentui ir savivaldybėms rengiant apskaitos dokumentus, memorializacijos programas ir sprendžiant dėl architektų kūrybinio palikimo apsaugos sistemingai remtis naujausiais moksliniais tyrimais.

Apibendrinant galima teigti, kad XX a. Lietuvos architektų profesinis paveldas yra reikšminga nacionalinės kultūros paveldo dalis, kurios materialieji ir nematerialieji aspektai iki šiol nėra pakankamai identifikuoti, dokumentuoti ir integruoti į Lietuvos paveldosaugos sistemą. Tyrimo rezultatai rodo, kad nuoseklus architektų biografinio, profesinio ir kūrybinio paveldo tyrimas bei skaitmeninimas ne tik praturtintų kultūros paveldo apskaitą, bet ir sustiprintų Lietuvos istorinės atminties politiką bei diasporos paveldo integraciją į nacionalinį kultūros pasakojimą.

PRIEDAS: Bibliografinės nuorodos

Amescua, C. (2013). Anthropology of Intangible Cultural Heritage and Migration: An Uncharted Field. *Anthropological Perspectives on Intangible Cultural Heritage*. Springer Briefs in Environment, Security, Development and Peace, vol 6., Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-319-00855-4_9

Ancane, A. 2022. (ed.) *The Migration of Artists and Architects in Central and Northern Europe, 1560–1900*, Riga: Art Academy of Latvia.

Buchli, V. 2013. *An Anthropology of Architecture*. London: Bloomsbury.

Drėmaitė, M. 2017. *Baltic modernism: architecture and housing in Soviet Lithuania*. Berlin: DOM Publishers.

Drėmaitė, M.; Petrulis, V.; Tutlytė, J. 2012. *Architektūra sovietinėje Lietuvoje*. Vilnius: VDA leidykla.

Drėmaitė, M. 2020. Migrant modernists: The making of national architects in Lithuania in the 1930s and their survival strategies in the 1950s // *Journal of Modern European History*, vol. 18, iss. 4, p. 415-427. DOI: 10.1177/1611894420943041.

Drėmaitė, M. 2022. Migruojantys modernistai: Lietuvos moderniosios architektūros mokyklos susiformavimas ir išsisklaidymas XX a. 3-6 deš. // *Migracija: sampratos ir patirtys*, p. 420-448.

Expert cultures in Central Eastern Europe: The internationalization of knowledge and the transformation of nation states since World War I, ed. by Martin Kohlrausch, Katrin Steffen, Stefan Wiederkehr, Osnabruck: fibre Verlag, 2010.

Jankevičiūtė, G. 2012. (sud.) Art and Artistic Life during the Two World Wars, *Dailės istorijos studijos / Art History Studies 5*, Vilnius: LKTI.

Kohlrausch, M. 2019. *Brokers of Modernity. East Central Europe and the Rise of Modernist Architects, 1910–1950*. Leuven.

Lietuvos architektai, sudarytojai Algimantas Mačiulis, Vytautas Jurgis Dičius, Vilnius : Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2016

Matulytė, M. 2022. (sud.) *Migracija: Sampratos ir patirtys*, Vilnius: LNDM, LKTI.

McGuire, R. 2020. The Materiality and Heritage of Contemporary Forced Migration, A*nnual Review of Anthropology*, 49:1, 175-191, https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-010220-074624

Péteri, G., ed., 2010. *Imagining the West in Eastern Europe and the Soviet Union*, Pittsburgh University Press.

Petrulis, V.; Tranavičiūtė, B.; Laurinaitis, P.T. 2024. *Jonas Mulokas: Architektūrinio identiteto paieškos globaliame pasaulyje*, Kaunas: KTU leidykla Technologija.

Ramonienė, D. 2017. Lietuvos architektai Displaced Persons stovyklose Vokietijoje, 1944–1950 m. *Architektūriniai pasivaikščiojimai ir paveldosaugos aktualijos: skiriama Nijolei Lukšionytei*, sud. A. Kulvietytė-Cemnolonskė. Kaunas: VDU leidykla, p. 170–185.

Sørensen, S. and Viejo D. R. 2015. (eds.) *War and cultural heritage: biographies of place*, Cambridge Heritage Research Centre.